

ПРОБЛЕМИ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТРУКТУРИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ У СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я

Панченко В.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»
Миколаївський національний аграрний університет*

За останні роки в сучасній психології проблематика психологічного благополуччя набуває все більшого значення. Теоретичні та експериментальні здобутки в цій науковій галузі розкриті у роботах українських психологів І. В. Кряж, Ю. М. Александрова, Л. М. Яворовської, Г. С. Філоненко, В. Н. Духневич та ін. Проте, проблематика психологічного благополуччя майже не розкрита щодо категорії людей з інвалідністю.

Традиційно розуміння психологічного благополуччя здійснюється з позицій гедоністичного та евдемоністичного підходів [1]. Відповідно до цих підходів різними авторами визначалися його різні структурні компоненти. Аналіз двох парадигм психологічного благополуччя дозволив дослідникам, зокрема, К. Ріфф, Р. Райну та Е. Дейсі, Т. Д. Шевеленковій та П. П. Фесенкові та ін., дійти висновку про багатомірність цього феномену та неможливість використання тільки одного з підходів.

Як інтегральне особистісне утворення, психологічне благополуччя функціонує в динаміці і тому ступінь його вираженості може змінюватися в залежності від цілей, планів, цінностей і прагнень особистості на конкретних етапах її розвитку, в тому числі – на етапі навчання у ВНЗ [2].

У дослідженні взяло участь 85 студентів (15 осіб з обмеженими можливостями здоров'я і 70 умовно здорових), які навчаються у м. Миколаєві.

Для визначення внутрішньої структури психологічного благополуччя студентів використовувався факторний аналіз (метод головних компонентів, обертання факторної структури – Varimax нормалізоване). Кореляційна матриця складалася з 32 змінних – показників шкал опитувальників: «Методика експрес-діагностики психоемо-

ційної напруги (ПЕН) та її джерел» (укладачі О. С. Копіна, К. О. Сулова, Є. В. Заїкін), «Шкала суб'єктивного благополуччя» (опитувальник Perrudet-Badoux, Mendelssohn і Chiche в адаптації М. В. Соколової), «Індекс життєвої задоволеності» (опитувальник Б. Ньюгартена та ін. в адаптації Н. В. Паніної), «Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф» (в адаптації Лепешинського М. М.) і «Діагностика самоактуалізації особистості» (САМОАЛ) (в адаптації А. В. Лазукіна та Н. Ф. Калініної).

У структурі психологічного благополуччя студентів було визначено 3 фактори, власні значення яких становили більш одиниці, а вклад у загальну дисперсію даних становив 50,1%.

Перший біполярний фактор (35,5%) відображає зв'язок суб'єктивного відчуття задоволеності життям та співвідношення позитивних і негативних емоцій із особистісними якостями позитивного функціонування. Те, що до даного фактору входять емоційні і когнітивні складові підтверджує ідею К. Ріфф щодо суб'єктивного виявлення психологічного благополуччя у відчутті щастя, задоволеності собою та життям. Наявність у даному факторі особистісних якостей позитивного функціонування ми можемо пояснити тим, що саме вони є тими позитивними ресурсами особистості, реалізація яких сприяє суб'єктивному благополуччю. Даний фактор отримав назву «Суб'єктивне благополуччя».

Другий фактор (9,2%) поєднує цінності особистості, що самоактуалізується, та автономність, як позитивний ресурс особистості. Те, що до даного фактора входять критерії психологічно здорової особистості ми можемо пояснити з позиції особистісної зрілості. У межах гуманістичної теорії особистості А. Маслоу особистісна зрілість виступає умовами та ресурсами благополучного способу життя, є результатом мотивації росту (мета-потреб та буттійних потреб), що передбачає використання власного потенціалу в повному обсязі. Згідно з теорією самодетермінації Р. Райна та Е. Дейсі задоволення трьох незалежних потреб – автономії (прагнення до самостійного самоздійснення, бажання бути джерелом усіх подій свого життя), компетентності (прагнення узгоджувати свою діяльність з особистісним сенсом цієї діяльності) та належності або зв'язаності (прагнення встановлювати та підтримувати відкриті й довірливі відносини з іншими людьми) – посилює активність та психологічне благополуччя, в той час як обмеження задоволення цих потреб негативно впливає на позитивне функціонування. Подальший розвиток теорії самодетермінації знайшов своє відображення в концепції Д. А. Леонтьєва, О. Р. Калітєєвської, де самодетермінація розуміється як здатність зрілої особистості рухатися в напрямку особистісної автономності, при цьому її активність обумовлюється не лише зовнішнім світом, а й власними психологічними процесами – усвідомленістю, зусиллям та опосередкованістю. Даний фактор отримав назву «Особистісна зрілість».

Третій фактор (5,2%) поєднує в собі особистісні ресурси позитивного функціонування та відношення до життя. Те, що до даного фактора входять усі ресурси позитивного функціонування особи благополуччя, можна пояснити з позиції евідемоністичної концепції психологічного благополуччя. Згідно з теорією К. Ріфф під психологічним благополуччям розуміється інтегральний показник ступеня спрямованості людини на реалізацію головних компонентів позитивного функціонування, а також ступінь реалізованості цієї спрямованості. В даному випадку

фактор відображає сутність поведінки, яка характеризується реалізацією головних ресурсів відповідно до актуального моменту життя, креативного відношення до нього, цінностей і захопленого ставлення до повсякденної діяльності. На думку Л. З. Сердюк, у студентів психологічне благополуччя визначається наявністю прагнення до розкриття свого потенціалу та саморозвитку, а також оцінкою власних потенціальних ресурсів як таких, що достатні для досягнення успіху та цілісного сприйняття життєвого шляху. Даний фактор отримав назву «Особистісне благополуччя».

З метою оцінки ефектів групуючих змінних на структуру психологічного благополуччя студентів і, враховуючи численність змінних, які входять до встановленої структури, нами використовувався дисперсійний аналіз ANOVA.

В якості групуючих змінних були обрані: інвалідність, стать, вік. В якості залежних змінних були обрані: фактор «суб'єктивне благополуччя», фактор «особистісна зрілість», фактор «особистісне благополуччя».

Було встановлено, що наявність інвалідності зумовлює структуру психологічного благополуччя студентів. Найбільше наявність інвалідності впливає на рівень факторів «особистісне благополуччя» та «особистісна зрілість», які відповідають поведінковому компоненту психологічного благополуччя студентів. «Особистісне благополуччя» нижче у студентів з обмеженими можливостями здоров'я. «Особистісна зрілість» нижче у дівчат з обмеженими можливостями здоров'я. У юнаків з обмеженими можливостями здоров'я «суб'єктивне благополуччя», яке відповідає емоційному і когнітивному компонентам психологічного благополуччя, з віком також знижується.

Список використаних джерел:

1. Маслоу А. Х. Мотивация и личность. СПб. : Питер, 2009. 352 с.
2. Сердюк Л. З. Психологія мотивації учіння майбутніх фахівців: системно-синергетичний підхід. Київ : Ун-т «Україна», 2012. 323 с.
3. Richard M. Ryan, Edvard L. Deci Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychology. 2000. Vol. 55 (1). Pp. 68–78.

*Науковий керівник: Л.В. Гула, асистент
Миколаївський національний аграрний університет*